

Αγαπητοί γονείς,

Το βιβλίο αυτό αποτελεί ένα χρήσιμο βοηθητικό βιβλίο για τους μαθητές, καθώς παρουσιάζει με εύχρηστο και μεθοδικό τρόπο την ύλη της γραμματικής για τη Β' Δημοτικού.

Κάθε κεφάλαιο περιλαμβάνει:

- ✓ **αναλυτική θεωρία** με ποικίλα παραδείγματα, παρατηρήσεις και διευκρινίσεις στα πιο δύσκολα σημεία της (π.χ. Προσοχή στα εξής, Προσοχή στην ορθογραφία κ.ά.).
- ✓ **πίνακες κλίσης** ουσιαστικών, επιθέτων, αντωνυμιών και ρημάτων (π.χ. αρσενικά σε **-ος**, θηλυκά σε **-η**, επίθετα σε **-ος**, **-η**, **-ο**, ρήματα σε **-ω** και σε **-ώ** κ.ά.).
- ✓ **ιδιαίτερες επισημάνσεις** σχετικά με την ορθογραφία (π.χ. *τον* ή *των*, *της* ή *τις*, *πολλή* ή *πολύ*, *ποιο* ή *πιο* κ.ά.).
- ✓ **συγκεντρωτικούς πίνακες** σχετικά με την **ορθογραφία** των καταλήξεων των ουσιαστικών και των επιθέτων (π.χ. αρσενικά σε **-ας**, αρσενικά σε **-ης**, αρσενικά σε **-ος**).
- ✓ **ασκήσεις** διάφορων ειδών (π.χ. συμπλήρωσης κενού, αντιστοίχισης, ορθογραφίας κ.λπ.), οι απαντήσεις των οποίων βρίσκονται στο τέλος του βιβλίου.

Αγαπητοί γονείς, η διδασκαλία της νεοελληνικής γλώσσας γίνεται κατά κύριο λόγο στο δημοτικό, ενώ στο γυμνάσιο περιορίζεται δραστικά. Πιστεύουμε λοιπόν ότι το βιβλίο αυτό θα βοηθήσει τους μαθητές να μάθουν και να κατανοήσουν πλήρως τα διάφορα γραμματικά φαινόμενα της γλώσσας, ώστε να είναι σε θέση να τη χρησιμοποιούν σωστά τόσο στον προφορικό όσο και στο γραπτό λόγο.

Νίκη Σάκκου

Περιεχόμενα

1.	Φθόγγοι και γράμματα	9
	Φθόγγοι	9
	Γράμματα	10
2.	Λέξεις, συλλαβές και συλλαβισμός	17
	Λέξεις	17
	Συλλαβές	17
	Συλλαβισμός	18
3.	Ο τόνος και άλλα ορθογραφικά σημεία.....	22
	Ο τόνος.....	22
	Άλλα ορθογραφικά σημεία.....	25
4.	Τα σημεία στίξης	31
5.	Ακρωνύμια	36
6.	Το τελικό ν	40
7.	Τα γένη, οι αριθμοί και οι πτώσεις των ουσιαστικών	44
	Τα γένη των ουσιαστικών	44
	Οι αριθμοί των ουσιαστικών	44
	Οι πτώσεις των ουσιαστικών	44
8.	Τα άρθρα.....	48
	Το οριστικό άρθρο	48
	Το αόριστο άρθρο	50
9.	Τα ουσιαστικά.....	54
10.	Ισοσύλλαβα και ανισοσύλλαβα ουσιαστικά	58
11.	Η κλίση των αρσενικών.....	61
	Α. Αρσενικά ισοσύλλαβα	61

<i>Αρσενικά ισοσύλλαβα σε -ας</i>	61
<i>Αρσενικά ισοσύλλαβα σε -ης</i>	65
<i>Αρσενικά ισοσύλλαβα σε -ος</i>	68
<i>B. Αρσενικά ανισοσύλλαβα</i>	72
<i>Αρσενικά ανισοσύλλαβα σε -ας</i>	72
<i>Αρσενικά ανισοσύλλαβα σε -ης</i>	75
<i>Γ. Η ορθογραφία στις καταλήξεις των αρσενικών</i>	78
12. Η κλίση των θηλυκών	81
<i>A. Θηλυκά ισοσύλλαβα</i>	81
<i>Θηλυκά ισοσύλλαβα σε -α</i>	81
<i>Θηλυκά ισοσύλλαβα σε -η</i>	85
<i>B. Θηλυκά ανισοσύλλαβα</i>	89
<i>Θηλυκά ανισοσύλλαβα σε -α και -ου</i>	89
<i>Γ. Η ορθογραφία στις καταλήξεις των θηλυκών</i>	92
13. Η κλίση των ουδετέρων	98
<i>A. Ουδέτερα ισοσύλλαβα</i>	98
<i>Ουδέτερα ισοσύλλαβα σε -ο</i>	98
<i>Ουδέτερα ισοσύλλαβα σε -ι</i>	102
<i>B. Ουδέτερα ανισοσύλλαβα</i>	106
<i>Ουδέτερα ανισοσύλλαβα σε -μα</i>	106
<i>Γ. Η ορθογραφία στις καταλήξεις των ουδετέρων</i>	110
14. Τα επίθετα	116
<i>A. Επίθετα σε -ος, -η, -ο</i>	120
<i>B. Επίθετα σε -ος, -α, -ο</i>	125
<i>Γ. Επίθετα σε -ός, -ιά, -ό</i>	130
<i>Δ. Το επίθετο ο πολύς, η πολλή, το πολύ</i>	132
<i>Ε. Η ορθογραφία στις καταλήξεις των επιθέτων</i>	134
15. Επίθετα που σημαίνουν «πιο πολύ»	138
16. Τα αριθμητικά	141
<i>Αριθμητικά επίθετα</i>	141
17. Οι αντωνυμίες	148
<i>Προσωπικές αντωνυμίες</i>	148
<i>Κτητικές αντωνυμίες</i>	153
<i>Δεικτικές αντωνυμίες</i>	155
<i>Ερωτηματικές αντωνυμίες</i>	158

18. Τα μέρη της πρότασης.....	161
19. Τα βοηθητικά ρήματα «έχω» και «είμαι»	164
Το ρήμα έχω	164
Το ρήμα είμαι.....	165
20. Ρήματα σε -ω	168
21. Ρήματα σε -ώ	173
22. Ο παρατατικός των ρημάτων σε -ω και σε -ώ	177
23. Ο αόριστος των ρημάτων σε -ω και σε -ώ	181
24. Ρήματα σε -ίζω και σε -αίνω	186
25. Ρήματα σε -εύω και σε -ώνω	190
26. Οι μετοχές	194
27. Τα επιρρήματα.....	197
Τοπικά επιρρήματα	197
Τροπικά επιρρήματα	198
28. Τα επιφωνήματα.....	202
29. Η παραγωγή των λέξεων	205
Παράγωγα ρήματα	205
Παράγωγα ουσιαστικά	208
Παράγωγα επίθετα	217
Παράγωγα επιρρήματα.....	218
30. Η σύνθεση των λέξεων.....	221
31. Η σημασία των λέξεων.....	227
Παρομοίωση.....	227
Τονικά παρώνυμα.....	229
Συνώνυμα	231
Αντίθετα	234
Απαντήσεις	241

ΦΘΟΓΓΟΙ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Φθόγγοι

Όταν μιλάμε, βγαίνουν από το στόμα μας διάφοροι ήχοι οι οποίοι ενώνονται μεταξύ τους με διάφορους τρόπους και σχηματίζουν τις λέξεις.

Οι ήχοι αυτοί ονομάζονται **φθόγγοι**. Για παράδειγμα, όταν προφέρουμε τη λέξη **κότα**, βγαίνουν από το στόμα μας οι φθόγγοι **κ, ο, τ, α**.

Η ελληνική γλώσσα έχει **25 φθόγγους** και είναι οι εξής:

**α, ε, ι, ο, ου, β, γ, δ, ζ, θ, κ, λ,
μ, ν, π, ρ, σ, τ, φ, χ, μπ, ντ, γκ, τσ, τζ.**

Φωνήεντα και σύμφωνα

Οι φθόγγοι, δηλαδή οι ήχοι που βγαίνουν από το στόμα μας, χωρίζονται σε **φωνήεντα** και **σύμφωνα**. **Φωνήεντα** λέγονται οι φθόγγοι που μπορούν να σχηματίσουν μόνοι τους συλλαβή και προφέρονται με δυνατή φωνή, καθώς ο αέρας που βγαίνει από το στόμα μας δε βρίσκει κανένα εμπόδιο.

Η ελληνική γλώσσα έχει **7 φωνήεντα** και είναι τα εξής:

α, ε, η, ι, ο, υ, ω.

Σύμφωνα λέγονται οι φθόγγοι που δεν μπορούν να σχηματίσουν μόνοι τους συλλαβή και χρειάζονται τα φωνήεντα. Τα σύμφωνα προφέρονται με σιγανή φωνή γιατί, καθώς ο αέρας βγαίνει από το στόμα μας, βρίσκει κάποιο εμπόδιο.

Η ελληνική γλώσσα έχει **17 σύμφωνα** και είναι τα εξής:

β, γ, δ, ζ, θ, κ, λ, μ, ν, ξ, π, ρ, σ, τ, φ, χ, ψ.

Γράμματα

Όταν γράφουμε, χρησιμοποιούμε τα **γράμματα**. Τα γράμματα λοιπόν είναι σημάδια με τα οποία παριστάνουμε τους φθόγγους στο γραπτό λόγο. Για παράδειγμα, το **κ**, το **ο**, το **τ** και το **α** είναι τα γράμματα που χρησιμοποιούμε για να αναπαραστήσουμε τους φθόγγους **κ**, **ο**, **τ**, **α** που προφέρουμε όταν λέμε τη λέξη **κότα**.

Η ελληνική γλώσσα έχει **24 γράμματα**, τα οποία διακρίνονται σε μικρά και κεφαλαία, και είναι τα εξής:

ΜΙΚΡΑ	ΚΕΦΑΛΑΙΑ	ΟΝΟΜΑΣΙΑ	ΜΙΚΡΑ	ΚΕΦΑΛΑΙΑ	ΟΝΟΜΑΣΙΑ
α	Α	άλφα	ν	Ν	νι
β	Β	βήτα	ξ	Ξ	ξι
γ	Γ	γάμα	ο	Ο	όμικρον
δ	Δ	δέλτα	π	Π	πι
ε	Ε	έψιλον	ρ	Ρ	ρο
ζ	Ζ	ζήτα	σ	Σ	σίγμα
η	Η	ήτα	τ	Τ	ταυ
θ	Θ	θήτα	υ	Υ	ύψιλον
ι	Ι	γιώτα	φ	Φ	φι
κ	Κ	κάπα	χ	Χ	χι
λ	Λ	λάμδα	ψ	Ψ	ψι
μ	Μ	μι	ω	Ω	ωμέγα

Προσέχω ότι...

Κάθε φθόγγος δεν αντιστοιχεί και σ' ένα ξεχωριστό γράμμα.

Για παράδειγμα, ο φθόγγος **ο** παριστάνεται με δύο γράμματα: το **ο** και το **ω**. Ο φθόγγος **ι** παριστάνεται με **η**, **ι**, **υ**, **ει**, **οι** ή **υι**. Επίσης, οι φθόγγοι **ου**, **μπ**, **ντ**, **γκ**, **τσ** και **τζ** δεν παριστάνονται μ' ένα γράμμα αλλά με δύο.

Αρχικά και τελικά γράμματα

Το πρώτο γράμμα κάθε λέξης λέγεται **αρχικό** και το τελευταίο λέγεται **τελικό**. Για παράδειγμα, στη λέξη **γραφείο** αρχικό γράμμα είναι το **γ** και τελικό είναι το **ο**.

Στην ελληνική γλώσσα **τελικά σύμφωνα** είναι το **ν** και το **ς**.
π.χ. *φωνήε***ν**, *άνθρωπο***ς**.

Ωστόσο, σε άλλα σύμφωνα τελειώνουν:

- ✓ πολλές ξένες λέξεις.
π.χ. *τεστ*, *ρεκόρ*, *κείν*, *τραμ*, *ροζ* κ.ά.
- ✓ κάποια επιφωνήματα.
π.χ. *σουτ*, *αχ*, *ουφ* κ.ά.

Διπλά γράμματα

Τα γράμματα **ξ** και **ψ** λέγονται **διπλά** γράμματα, γιατί, αν και ακούγονται σαν δύο ήχοι, γράφονται μόνο με ένα γράμμα:

$\xi = \kappa + \sigma$ π.χ. *ξίφος*, *τάξη* αλλά *εκστρατεύω*
 $\psi = \pi + \sigma$ π.χ. *ψησταριά*, *ταψί*, *κατάψυξη*

Δίψηφα γράμματα

Δίψηφα λέγονται δύο γράμματα που γράφονται μαζί, διαβάζονται μαζί και ακούγονται σαν ένα. Τα δίψηφα γράμματα χωρίζονται σε **δίψηφα φωνήεντα** και **δίψηφα σύμφωνα**.

Δίψηφα φωνήεντα είναι:

- α. το **α + ι = αι**, που προφέρεται **ε**.
π.χ. *καιρός*, *κλαίω*, *ελαιόλαδο* κ.ά.
- β. το **ο + υ = ου**, που προφέρεται **ου**.
π.χ. *μουντάκι*, *σκούπα*, *ουρανός* κ.ά.
- γ. το **ε + ι = ει**, το **ο + ι = οι** και το **υ + ι = υι**, που προφέρονται **ι**.
π.χ. *εικόνα*, *ποιητής*, *υιοθεσία* κ.ά.

Δίψηφα σύμφωνα είναι:

- α. το **μ + π = μπ**, που προφέρεται **μπ**.
π.χ. *κάμπος*, *μπαλόνι*, *λάμπα* κ.ά.
- β. το **ν + τ = ντ**, που προφέρεται **ντ**.
π.χ. *δόντι*, *καντήλι*, *γάντια* κ.ά.
- γ. το **γ + κ = γκ**, που προφέρεται **γκ**.
π.χ. *αγκινάρα*, *κάγκελο*, *γκρεμός* κ.ά.
- δ. το **τ + σ = τσ**, που προφέρεται **τσ**.
π.χ. *πετσέτα*, *κάλτσα*, *κατσαρός* κ.ά.
- ε. το **τ + ζ = τζ**, που προφέρεται **τζ**.
π.χ. *τζάκι*, *μελιτζάνα*, *χαρτζιλίκι* κ.ά.

Προσοχή στον τονισμό!

Στα δίψηφα φωνήεντα, όταν τονίζονται, ο τόνος μπαίνει πάντα στο δεύτερο φωνήεν.
π.χ. *ποιήμα, κούκλα, κλαίω* κ.ά.

Οι συνδυασμοί **αυ** και **ευ**

Σε πολλές λέξεις της γλώσσας μας τα φωνήεντα **α** και **ε** ενώνονται με το **υ** και σχηματίζουν τους συνδυασμούς **αυ** και **ευ**. Οι συνδυασμοί αυτοί προφέρονται με διαφορετικό τρόπο, ανάλογα με το γράμμα που ακολουθεί.

✓ Ο συνδυασμός **αυ** προφέρεται:

- **αφ** όταν το γράμμα που ακολουθεί είναι: κ, π, τ, φ, θ, χ, ξ ή ψ.
π.χ. *καυτός, ανάπαυση, αυχένας, αυξάνω* κ.ά.
- **αβ** όταν το γράμμα που ακολουθεί είναι: φωνήεν ή β, γ, δ, ζ, μ, ν, λ, ρ.
π.χ. *αυγή, παύλα, μαύρος, ναυάγιο* κ.ά.

✓ Ο συνδυασμός **ευ** προφέρεται:

- **εφ** όταν το γράμμα που ακολουθεί είναι: κ, π, τ, φ, θ, σ, χ, ξ ή ψ.
π.χ. *λευκός, ευχάριστος, ευθύνη, ρευστός* κ.ά.
- **εβ** όταν το γράμμα που ακολουθεί είναι: φωνήεν ή β, γ, δ, ζ, μ, ν, λ, ρ.
π.χ. *μαζεύω, ζευγάρι, γεύμα, ευλογία, νευρικός* κ.ά.

Προσοχή στον τονισμό!

Όταν οι συνδυασμοί **αυ** και **ευ** τονίζονται, ο τόνος μπαίνει στο **υ** (ύψιλον).
π.χ. *μαύρος, γεύμα, μαζεύω* κ.ά.

Όμοια σύμφωνα

Δύο ίδια γράμματα που γράφονται το ένα δίπλα στο άλλο, αλλά, όταν διαβάζονται, ακούγονται σαν ένα λέγονται **όμοια**. Τα όμοια γράμματα είναι πάντα σύμφωνα και λέγονται **όμοια σύμφωνα**.

Όμοια σύμφωνα είναι τα: ββ, κκ, λλ, μμ, νν, ππ, ρρ, σσ και ττ.

π.χ. Σά**ββ**ατο → ββ = β

ε κκ λησία	→	κκ = κ
α λλ άζω	→	λλ = λ
γρ αμμ ή	→	μμ = μ
γε νν ώ	→	νν = ν
πα ππ ούς	→	ππ = π
ισο ρρ οπία	→	ρρ = ρ
θάλα σσ α	→	σσ = σ
ελά ττ ωμα	→	ττ = τ

Προσοχή στην ορθογραφία!

Τα όμοια σύμφωνα χωρίζονται πάντα όταν χωρίζουμε μια λέξη σε συλλαβές.

π.χ. γρα**μμ**ή → γρα**μ**-**μ**ή

πα**ππ**ούς → πα**π**-**π**ούς

θάλα**σσ**α → θά-λα**σ**-**σ**α

Δίφθογγοι

Δύο φωνήεντα που προφέρονται μαζί σε μία συλλαβή αποτελούν μια **δίφθογγο**. Οι δίφθογγοι είναι οι εξής: αϊ, αί, αη, οϊ, όι, οη.

π.χ. **αϊ**τός, **γάι**δαρος, **κελαη**δώ, **κορoϊ**δεύω, **κορoί**δο, **βoή**θα κ.ά.

Προσέχω ότι...

Τα δίψηφα φωνήεντα (**αι, ει, οι, υι, ου**) και οι συνδυασμοί **au** και **eu** δεν είναι δίφθογγοι, καθώς προφέρονται μαζί και ακούγονται σαν ένα. Αντίθετα, οι δίφθογγοι είναι δύο φθόγγοι (δύο φωνήεντα) που προφέρονται σε μία συλλαβή.

Ασκήσεις*

1.1 Να βρεις τα φωνήεντα και τα σύμφωνα των παρακάτω λέξεων, όπως στο παράδειγμα.

Λέξεις	Φωνήεντα	Σύμφωνα
σκούπα	ο, υ, α	σ, κ, π
πινέλο		
λάσπη		
δέντρο		
θάμνος		
κεφάλι		

1.2 Να κυκλώσεις στις παρακάτω λέξεις τα δύο γράμματα που παριστάνουν ένα φθόγγο, όπως στο παράδειγμα.

κάτοικος

τσίγκος

λουκούμι

καμπίνα

αγκώνας

κουλουρτζής

κουμππώνει

μαντρότοιχος

χαρτζιλίκι

τέσσερα

κοιμάμαι

ταμπέλα

1.3 Να συμπληρώσεις τα κενά των παρακάτω λέξεων με **αι**, **ει**, **οι** ή **ου** και να βάλεις τόνο όπου πρέπει.

σημ.....α

ταχυδρομ.....ο

κ.....ταλι

π.....χνιδι

ον.....ρο

σκ.....ληκι

πλ.....ο

αν.....ξη

σαπ.....νι

χ.....μωνας

π.....ρατης

βεβ.....ος

* Οι απαντήσεις στις Ασκήσεις δίνονται στο τέλος του βιβλίου.

1.4 Να συμπληρώσεις τα κενά των παρακάτω λέξεων με **μπ, ντ, γκ, τσ** ή **τζ** και να βάλεις τόνο όπου πρέπει.

α.....υρα	σε.....ονι
κα.....αναριο	κα.....ικα
.....αμαρια	αλκονι
δα.....ελα	μου.....ουρα
πε.....ετα	α.....αθι
σαλι.....αρι	πα.....ελονι

1.5 Να κυκλώσεις με μαύρο χρώμα τα δίψηφα φωνήεντα και με κόκκινο χρώμα τα δίψηφα σύμφωνα, όπως στο παράδειγμα.

τοι <u>π</u> ο <u>υ</u> ρο	μαγκουρίτσα
καν <u>τ</u> ίνα	ντου <u>λ</u> ά <u>π</u> ι
τσιγ <u>κ</u> ούνης	μπ <u>α</u> μπουίνος
αί <u>θ</u> ουσα	τσιγ <u>κ</u> έ <u>λ</u> ι
μπουζού <u>κ</u> ι	τσε <u>κ</u> ού <u>ρ</u> ι
οικο <u>γ</u> ένεια	μπου <u>γ</u> ά <u>τ</u> σα
δα <u>γ</u> κώνει	δου <u>λ</u> ειά

1.6 Να γράψεις τις λέξεις από το πλαίσιο στην κατάλληλη στήλη ανάλογα με το πώς προφέρονται.

συναυλία, ταυτότητα, αυστηρός, σαύρα, αναπαύομαι, Ναύπλιο, πύραυλος, αστροναύτης, θησαυρός, Παύλος, αυτί, καυστήρας

αυ = αβ	αυ = αφ
.....	
.....	
.....	
.....	
.....	
.....	

1.7 Να γράψεις τις λέξεις από το πλαίσιο στην κατάλληλη στήλη ανάλογα με το πώς προφέρονται.

πιστεύω, διευθυντής, ρεύμα, τεύχος, εύκολος, ευγενικός,
Παρασκευή, ελευθερία, πεύκο, Εύβοια, πνευματικός, συνέντευξη

ευ = εβ	ευ = εφ
.....	
.....	
.....	
.....	
.....	
.....	

1.8 Να συμπληρώσεις τα κενά των παρακάτω λέξεων με τα κατάλληλα όμοια σύμφωνα.

πριγκίπι.....α	Ε.....άδα
γρα.....ατόσημο	κό.....ινος
εξώφυ.....ο	κατα.....άκτης
ι.....όκαμπος	α.....ουδιά
Ιωά.....α	ι.....οπόταμος
μέλι.....α	κο.....ώ
θά.....ος	σύ.....εφο

1.9 Να κυκλώσεις τις διφθόγγους στις παρακάτω λέξεις, όπως στο παράδειγμα.

γαῖδαράκος	μαῖμου
καημένος	βόιδι
κοροϊδάκι	μαῖντανός
γαῖτανάκι	αηδιαστικός
χαϊδεμένος	νεράιδα
αηδόνι	αἰτόπουλο

ΛΕΞΕΙΣ, ΣΥΛΛΑΒΕΣ ΚΑΙ ΣΥΛΛΑΒΙΣΜΟΣ

2

Λέξεις

Κάθε πρόταση αποτελείται από μικρά κομμάτια που λέγονται **λέξεις**. Με τη σειρά τους οι λέξεις αποτελούνται από γράμματα. Για παράδειγμα, η πρόταση *Το σπίτι μας είναι πολύ ψηλό* αποτελείται από έξι λέξεις: *Το, σπίτι, μας, είναι, πολύ, ψηλό*.

Οι λέξεις γράφονται χωριστά ή μία από την άλλη.

Συλλαβές

➤ Κάθε λέξη χωρίζεται σε μικρότερα κομμάτια, τα οποία λέγονται **συλλαβές**. Μια συλλαβή μπορεί ν' αποτελείται από:

• ένα φωνήεν	π.χ. ε -μείς, α -έ-ρας
• ένα δίψηφο φωνήεν	π.χ. ου -ρα-νός, αί -θου-σα
• μία δίφθογγο	π.χ. αη -δό-νι, αι -τός
• ένα συνδυασμό αυ ή ευ	π.χ. αυ -τός, εύ -κο-λος
• ένα σύμφωνο και ένα φωνήεν	π.χ. τρύ -πα, που -λί
• δύο σύμφωνοι και ένα φωνήεν	π.χ. τρύ -πα, κλά -μα
• τρία σύμφωνοι και ένα φωνήεν	π.χ. στρώ -μα, η -λε- κτρι -κός
• ένα φωνήεν ανάμεσα σε δύο σύμφωνοι	π.χ. γορ -γό-να, χάρ -της

➤ Ανάλογα με τον αριθμό των συλλαβών της, μια λέξη λέγεται:

- **μονοσύλλαβη**, όταν αποτελείται από μία συλλαβή.
π.χ. *γιος, και, γη, φως, αν, ποιος* κ.ά.

- **δισύλλαβη** , όταν αποτελείται από δύο συλλαβές.
π.χ. χέ-ρι, γά-τα, σά-κος, παί-ζω, γό-μα κ.ά.
- **τρισύλλαβη** , όταν αποτελείται από τρεις συλλαβές.
π.χ. μπα-λό-νι, βι-βλί-ο, τρα-πέ-ζι, δια-τά-ζω κ.ά.
- **πολυσύλλαβη** , όταν αποτελείται από περισσότερες από τρεις συλλαβές.
π.χ. τη-λε-ό-ρα-ση, πε-ζό-δρο-μος, αυ-το-κί-νη-το κ.ά.

Συλλαβισμός

Συλλαβισμός λέγεται ο χωρισμός μιας λέξης στις συλλαβές από τις οποίες αποτελείται. Αυτό μας χρειάζεται όταν θέλουμε να κόψουμε μια λέξη στο τέλος της γραμμής επειδή δε χωράει να τη γράψουμε ολόκληρη. Στην περίπτωση αυτή δε χωρίζουμε τη λέξη τυχαία, αλλά ακολουθούμε τους παρακάτω κανόνες συλλαβισμού.

Κανόνες Συλλαβισμού		Παραδείγματα
1ος	Τα φωνήεντα μπορούν ν' αποτελέσουν μόνα τους μια συλλαβή.	π.χ. α-έ-ρας, ό-α-ση, ε-μείς, α-ό-ρα-τος κ.ά.
2ος	Κάθε σύμφωνο συλλαβίζεται με το ακόλουθο φωνήεν.	π.χ. πα-ρέ-α, α-νε-μώ-να κ.ά.
3ος	Τα δίψηφα φωνήεντα (αι, ει, οι, ου, υι), οι δίφθογγοι (άι, αϊ, αη, όι, οϊ, οη) καθώς και οι συνδυασμοί αν και ευ δε χωρίζονται, γιατί θεωρούνται ένας φθόγγος.	π.χ. σχο-λεί-ο, αί-θου-σα, νε- ράι-δα, καη-μέ-νος, θαύ- μα, νευ-ρι-κός κ.ά.
4ος	Τα δίψηφα σύμφωνα (μπ, ντ, γκ, τσ και τζ) δε χωρίζονται στο συλλαβισμό.	π.χ. τα-μπέ-λα, δα-γκώ-νω, κα-ρό-τσι, α-τζέ-ντα κ.ά.
5ος	Δύο σύμφωνα ανάμεσα σε δύο φωνήεντα συλλαβίζονται με το δεύτερο φωνήεν, όταν από αυτά τα σύμφωνα αρχίζει ελληνική λέξη. Προσοχή: Αν όμως από αυτά τα σύμφωνα δεν αρχίζει ελληνική λέξη, τότε το ένα συλλαβίζεται με το προηγούμενο φωνήεν και το άλλο με το επόμενο φωνήεν.	π.χ. κα-ρέ-κλα (κλαίω), α- γνο-ώ (γνωρίζω), με-τρώ (τρένο) κ.ά. π.χ. αρ-γός, ξαφ-νι-κά, σταθ- μός κ.ά.

Κανόνες Συλλαβισμού		Παραδείγματα
6ος	Τρία ή περισσότερα σύμφωνα ανάμεσα σε δύο φωνήεντα συλλαβίζονται με το δεύτερο φωνήεν, όταν από αυτά τα σύμφωνα ή τουλάχιστον από τα δύο πρώτα αρχίζει ελληνική λέξη.	π.χ. α-στρα-πή (στρατός), ά-σπρος (σπρώχνω), η-λε-κτρι-κός (κτήριο) κ.ά.
	Προσοχή: Αν όμως από αυτά τα σύμφωνα δεν αρχίζει ελληνική λέξη, τότε το πρώτο σύμφωνο συλλαβίζεται με το προηγούμενο φωνήεν και τα άλλα δύο με το επόμενο φωνήεν.	π.χ. άν-θρω-πος (δεν αρχίζει ελληνική λέξη από νθρ ή νθ) κ.ά.
7ος	Τα όμοια σύμφωνα χωρίζονται και το ένα συλλαβίζεται με το προηγούμενο φωνήεν και το άλλο με το επόμενο φωνήεν.	π.χ. γραμ-μή, εκ-κλη-σί-α, θά-λασ-σα κ.ά.

Ασκήσεις*

2.1 Να διαβάσεις φωναχτά τις παρακάτω λέξεις και να τις χωρίσεις σε συλλαβές, όπως στο παράδειγμα.

- α. μολύβι →μο-λύ-βι.....
- β. καφετζής →
- γ. τηλέφωνο →
- δ. βρύση →
- ε. δάσκαλος →
- στ. βαλίτσα →
- ζ. αγελάδα →
- η. περίπτερο →
- θ. ομάδα →

* Οι απαντήσεις στις Ασκήσεις δίνονται στο τέλος του βιβλίου.

2.2 Να γράψεις τις λέξεις από το πλαίσιο στη σωστή στήλη, όπως στο παράδειγμα.

εφημερίδα, ποτήρι, όχι, ναι, αλεπού, χαρταετός, μπλε, βράδυ,
ποδόσφαιρο, χαρά, τους, ζυμάρι, βοσκός, κροκόδειλος, θα, άσκηση,
που, ερωτηματικό, κύκλος, για, διαμέρισμα, κανάτα, δόντι, βούτυρο

Μονοσύλλαβες	Δισύλλαβες
.....	
.....	
.....	
.....	
.....	
.....	

Τρισύλλαβες	Πολυσύλλαβες
.....	
.....	
.....	
.....	
.....	
.....	

2.3 Να χωρίσεις σε συλλαβές τις παρακάτω λέξεις και να γράψεις τον αριθμό των συλλαβών τους στην παρένθεση, όπως στο παράδειγμα.

- α. κατάσταση → κα-τά-στη-μα (4)
- β. παγωτό → (.....)
- γ. παράθυρο → (.....)
- δ. αγόρι → (.....)
- ε. φωτογραφία → (.....)
- στ. τσάντα → (.....)
- ζ. μαρουλοσαλάτα → (.....)

2.4 Να βάλεις στη σωστή σειρά τις συλλαβές που μπερδεύτηκαν, έτσι ώστε να σχηματιστούν λέξεις όπως στο παράδειγμα.

- α. γού-τρα-δι →τραγούδι.....
 β. πί-ζω-σκου →
 γ. να-πι-δα-κί →
 δ. ρο-α-πλά-ε-νο →
 ε. λι-φά-κε →
 στ. λι-νι-δό-χε →
 ζ. σω-πο-πρό →

2.5 Να βρεις τα λάθη που έχουν γίνει στο συλλαβισμό των παρακάτω λέξεων και να τις συλλαβίσεις σωστά, όπως στο παράδειγμα.

- α. κά-λτσα →κάλ-τσα.....
 β. τραμ-πά-λα →
 γ. συ-λλο-γή →
 δ. πο-λυθ-ρό-να →
 ε. αε-ρό-στα-το →
 στ. κε-ρα-ία →
 ζ. κε-ρα-υνός →

2.6 Να διαγράψεις από κάθε πινακάκι τη λέξη που δεν έχει τον ίδιο αριθμό συλλαβών με τις υπόλοιπες λέξεις.

 α μαχαίρι λουλούδι μαθήτρια πινέλο	 β βουνό πάπια δώρο άμαξα	 γ μπλε μαύρο ροζ μοβ
 δ περιπέτεια λεωφορείο γείτονας βιβλιοθήκη	 ε κοχύλι ροχαλητό ελέφαντας καλοκαίρι	 στ κιθάρα κόκαλο καράβι γλάστρα

3

Ο ΤΟΝΟΣ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ

Ο τόνος

Σε κάθε λέξη που έχει δύο ή περισσότερες συλλαβές υπάρχει μία συλλαβή που προφέρεται πιο δυνατά από τις άλλες. Αυτό συμβαίνει γιατί η συλλαβή αυτή τονίζεται. Πάνω από το φωνήεν της συλλαβής αυτής υπάρχει ένα σημάδι που λέγεται **τόνος**. Ως τόνος χρησιμοποιείται η **οξεύα** (').

π.χ. *πάνω*, *κοχύλι*, *ημερολόγιο*, *αυτός* κ.ά.

Προσέχω ότι...

Καμία λέξη της ελληνικής γλώσσας δεν τονίζεται πιο πάνω από την τρίτη από το τέλος συλλαβή.

Πού μπαίνει ο τόνος

Ο τόνος μπαίνει:

- α. πάνω από τα φωνήεντα και ποτέ πάνω από τα σύμφωνα.

π.χ. *έλατο*, *τσάντα*, *όνειρο*, *γνωρίζω* κ.ά.

Εάν το φωνήεν που τονίζεται είναι κεφαλαίο (είναι το πρώτο γράμμα μιας λέξης), ο τόνος μπαίνει αριστερά και πάνω.

π.χ. *Άρης*, *Όλγα*, *Ήρα* κ.ά.

- β. πάνω από το δεύτερο φωνήεν στα δίψηφα φωνήεντα (**αι, ει, οι, ου, υι**) και στους συνδυασμούς **αυ** και **ευ**.

π.χ. *αίμα*, *λουλούδι*, *είχα*, *τοίχος*, *αύξηση*, *νεύρο* κ.ά.

- γ. πάνω από το πρώτο φωνήεν στις διφθόγγους.

π.χ. *γáιδας*, *κελάηδισμα*, *κοροίδο*, *βόηθα* κ.ά.

Κανόνες τονισμού

- 1** Τόνο παίρνει κάθε λέξη που έχει δύο ή περισσότερες συλλαβές. Αυτό ισχύει και στην περίπτωση που η λέξη παρουσιάζεται ως μονοσύλλαβη επειδή έχασε το φωνήεν της.

π.χ. **μέσ'** από το σπίτι, **ούτ'** εγώ, **πάρ'** το κ.ά.

Προσέχω ότι...

Τα ρήματα που έχασαν το τονισμένο φωνήεν τους δεν ανεβάζουν τον τόνο στην προηγούμενη λέξη.

π.χ. τα έμαθα → **τα** 'μαθα, θα έκανες → **θα** 'κανες κ.ά.

- 2** Οι μονοσύλλαβες λέξεις δεν τονίζονται.

π.χ. και, ναι, γη, φως, τι, αν, θα κ.ά.

- Θεωρούνται μονοσύλλαβες και δεν τονίζονται οι λέξεις στις οποίες προφέρονται δύο φωνήεντα σε μια συλλαβή.

π.χ. για, γιος, μια, πιο, πια κ.ά.

- Θεωρούνται μονοσύλλαβες και δεν τονίζονται οι προστακτικές των ρημάτων, ακόμα κι όταν ακολουθούνται από δύο λέξεις.

π.χ. **βρες** μου το (όχι **βρές** μου το)

πες της τα (όχι **πές** της τα)

Εξαιρούνται και τονίζονται οι εξής μονοσύλλαβες λέξεις:

- α.** η λέξη **ή** όταν πρέπει να διαλέξουμε ανάμεσα σε δύο ή περισσότερα πράγματα.

π.χ. Ο Γιώργος **ή** ο Γιάννης τηλεφώνησε;

Μπορούμε να πάμε **ή** με το μετρό **ή** με το λεωφορείο.

- β.** οι λέξεις **πού** και **πώς** :

- όταν ρωτάμε κάτι και η πρόταση έχει ερωτηματικό στο τέλος.

π.χ. **Πού** ήσουν χθες; **Πώς** σε λένε;

- όταν ρωτάμε, έστω κι αν η πρόταση δεν έχει ερωτηματικό στο τέλος.

π.χ. Δε μου είπες **πού** ήσουν χθες.

Δεν μου είπες **πώς** σε λένε.

- στις φράσεις **πού** και **πού**, **πώς** και **πώς**, αραϊά και **πού**, από **πού** κι ως **πού**, **πού** να σου τα λέω.

Προσέχω ότι...

Οι λέξεις **που** και **πως** δεν τονίζονται όταν δε ρωτάμε κάτι και μπορούν ν' αντικατασταθούν από άλλες λέξεις.

π.χ. Πες αυτό **που** (= το οποίο) θέλεις.

Στην πλατεία **που** (= όπου) παίζαμε.

Συγγνώμη **που** (= γιατί) άργησα.

Έμαθα **πως** (= ότι) χτύπησες.

- γ. οι λέξεις **μου**, **σου**, **του**, **της**, **τον**, **την**, **το**, **μας**, **σας**, **τους** και **τα** μόνο όταν στην ανάγνωση υπάρχει περίπτωση να θεωρηθούν κτητικές αντωνυμίες. Στην περίπτωση αυτή οι μονοσύλλαβες λέξεις τονίζονται.

π.χ. Η μητέρα **μού** είπε. (Εδώ το **μου** τονίζεται, γιατί η φράση σημαίνει: «η μητέρα είπα εμένα».)

αλλά

Η μητέρα **μου** είπε. (Εδώ το **μου** δεν τονίζεται, γιατί το **μου** είναι κτητική αντωνυμία και η φράση σημαίνει: «η δική μου μητέρα είπα».)

Προσέχω ότι...

Αν δεν υπάρχει περίπτωση να μπερδευτούν οι αδύνατοι τύποι των προσωπικών αντωνυμιών με τους αντίστοιχους τύπους των κτητικών αντωνυμιών, τότε δεν τονίζονται.

π.χ. Γιατί **μου** φωνάζεις;

Θέλω να **της** εξηγήσω.

Θα **σας** τιμωρήσω.

- 3 Οι λέξεις που τονίζονται στην τρίτη από το τέλος συλλαβή και ύστερα από αυτές ακολουθεί μία από τις λέξεις **μου**, **σου**, **του**, **της**, **μας**, **σας**, **τους**, **το**, **τα**, **τον** και **την** παίρνουν δύο τόνους: έναν στην τρίτη από το τέλος συλλαβή κι έναν στην τελευταία.

π.χ. Αυτός είναι ο δάσκαλός **μάς**.

Το ποδήλατό **του** είναι μπλε.

- 4 Οι λέξεις που γράφονται με κεφαλαία γράμματα δεν τονίζονται.
π.χ. ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ, ΠΑΤΡΑ, ΤΡΑΠΕΖΑ

Προσέχω ότι...

Εξαιρείται η λέξη ή.

π.χ. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ **Η** ΘΑΝΑΤΟΣ

Άλλα ορθογραφικά σημεία

Εκτός από τον τόνο, όταν γράφουμε, χρησιμοποιούμε κι άλλα ορθογραφικά σημεία. Τα σημεία αυτά είναι:

- α. **η απόστροφος** (’), που μοιάζει με το κόμμα, αλλά μπαίνει ψηλά, στο πάνω μέρος των γραμμμάτων, όταν χάνεται το πρώτο ή το τελευταίο γράμμα μιας λέξης.

π.χ. το όνειρο → τ’ όνειρο

σε έναν → σ’ έναν

να έρθω → να ’ρθω

- β. **τα διαλυτικά** (¨), που μπαίνουν πάνω από το **ι** (ï) και το **υ** (ü) όταν βρίσκονται δίπλα στο **α**, στο **ε**, στο **ο** ή στο **υ**, για να δείξουμε ότι πρέπει να τα ξεχωρίσουμε και να τα διαβάσουμε χωριστά κι όχι μαζί με το προηγούμενο φωνήεν.

π.χ. παϊδάκια (αλλά παιδάκια)

ευφυΐα (αλλά υιοθεσία)

- γ. **το ενωτικό** (-), που είναι σαν μια μικρή παύλα και μπαίνει:

- για να ενώσουμε δύο λέξεις που συνδέονται μεταξύ τους και πρέπει να διαβαστούν μαζί. Οι λέξεις **Αϊ-**, **Αγια-**, **γερο-**, **γρια-**, **θεια-**, **κυρα-**, **μαστρο-**, **μπαρμπα-**, **παπα-**, **χατζη-** παίρνουν πάντα ενωτικό όταν ακολουθούν κύρια ονόματα.

π.χ. κυρα-Κούλα, Αγια-Μαρίνα, μπαρμπα-Γιάννης κ.ά.

- για να χωρίσουμε μια λέξη σε συλλαβές

π.χ. τη-λέ-φω-νο, δά-χτυ-λο, α-στρα-πή κ.ά.

- για να χωρίσουμε μια λέξη όταν αυτή δε χωράει ολόκληρη στο τέλος της σειράς και πρέπει να την κόψουμε.

π.χ. Η Άννα και ο Αντώνης είναι γειτο-

νόπουλα. Συχνά πηγαίνουν ο ένας στο σπί-

τι του άλλου. Απόψε θα παίξουν ένα και-

νούριο παιχνίδι.

Προσέχω ότι...

1. Τα διαλυτικά δεν μπαίνουν όταν το πρώτο από τα δύο φωνήεντα τονίζεται, γιατί με τον τόνο τα δύο φωνήεντα ξεχωρίζουν και διαβάζονται χωριστά.
π.χ. **γάιδ**αρος (αλλά **γαῖ**δουράκι)
άυπνος (αλλά **αῦ**πνία)
2. Όταν οι λέξεις γράφονται με κεφαλαία γράμματα, βάζουμε πάντα τα διαλυτικά, γιατί δεν υπάρχει τόνος και έτσι με τα διαλυτικά ξεχωρίζουμε τους ήχους.
π.χ. ΓΑῖΔΑΡΟΣ, ΑῦΠΝΟΣ, ΣΟῖ κ.ά.
3. Οι λέξεις Αῖ-, Αγια-, γερο-, γρια-, θεια-, κυρα-, μαστρο-, μπαρμπα-, παπα-, χα-τζη- δεν παίρνουν τόνο.
π.χ. κυρα-Κούλα, Αγια-Μαρίνα, μπαρμπα-Γιάννης κ.ά.
4. Οι λέξεις **κυρ**, **καπετάν** και **πάτερ** δεν παίρνουν ενωτικό.
π.χ. κυρ Κώστας, καπετάν Μιχάλης, πάτερ Στρατής κ.ά.

Ασκήσεις*

3.1 Να βάλεις τόνο (') στις παρακάτω λέξεις όπου χρειάζεται.

παραμυθι	φτιαχνω	εισοδος
ιστορια	αρχαιος	κομπολοι
γιαγια	προσγειωθηκα	υπαλληλος
γιαουρτι	ελατε	πολυκατοικια
Αυγουστος	σφυριγμα	ειδοποιηση
πλαστελινη	κοροιδο	ανθρωπους

3.2 Να τονώσεις σωστά τις λέξεις των παρακάτω προτάσεων όπου χρειάζεται.

- α. Μπορω να δω για λιγο το ημερολογιο σου;
- β. Η Αρτεμη ηταν η θεα του κυνηγιου.
- γ. Η η Ελλη η η Ελενα αφησε αυτο το σημειωμα.

* Οι απαντήσεις στις Ασκήσεις δίνονται στο τέλος του βιβλίου.

- δ. Αφησε μας να παιξουμε στο δωματιο μου.
- ε. Το Ξερες πως η Αντα και ο Αλκης δε θα ῥθουν στην εκδρομη;
- στ. Ο κυρ Χρηστος, ο θειος του Ηλια, ειναι φουρναρης.
- ζ. Θυμισε μου το ονομα σου.

3.3 Να συμπληρώσεις τα κενά των παρακάτω προτάσεων με τις λέξεις **πού ή που**.

- α. το βρήκες αυτό το παιχνίδι;
- β. Χάρηκα πολύ έλαβα το γράμμα σου.
- γ. Από αγόρασες αυτά τα ρούχα;
- δ. Είδα έναν ελέφαντα έπινε νερό με την προβοσκίδα του.
- ε. Τώρα έχω ποδήλατο, θα κάνω βόλτες στο πάρκο.
- στ. έβαλες το βιβλίο σου δάνεισα;
- ζ. Συναντιόμαστε και με τη Θάλεια και λέμε τα νέα μας.
- η. Δεν ξέρω θα πάμε ούτε θα μείνουμε.

3.4 Να συμπληρώσεις τα κενά των παρακάτω προτάσεων με τις λέξεις **πώς ή πως**.

- α. περάσατε στις διακοπές; Έμαθα περάσατε πολύ ωραία.
- β. Γιατί πιστεύεις σου λέει ψέματα;
- γ. Άκουσα τσακώθηκες με τον Παναγιώτη.
- δ. Θέλω να μου πεις έλυσες την άσκηση.
- ε. θα πάτε στο θέατρο;
- στ. Περιμένω και το καλοκαίρι για να πάω στο νησί.
- ζ. Μου έγγραψες σου χάρισαν ένα σκυλάκι. είναι; το λένε;

3.5 Να γράψεις τις παρακάτω λέξεις με μικρά γράμματα και να τις τονίσεις σωστά.

ΚΑΠΝΟΣ	→	
ΠΑΙΔΙΑ	→	
ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ	→	
ΕΥΠΝΩ	→	
ΙΑΤΡΕΙΟ	→	
ΥΠΗΡΕΣΙΑ	→	
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ	→	

3.6 Να ξαναγράψεις τις παρακάτω φράσεις βάζοντας απόστροφο (') όπου χρειάζεται, όπως στο παράδειγμα.

- α. να ακούσουμε → ν' ακούσουμε.....
 β. για αυτήν →
 γ. από όλα →
 δ. σε αγαπώ →
 ε. μου έδωσαν →
 στ. θα ήθελες →
 ζ. που έχω →
 η. τα άστρα →

3.7 Να ξαναγράψεις τις παρακάτω φράσεις όπως ήταν χωρίς την απόστροφο, όπως στο παράδειγμα.

- α. θ' αρχίσουν → θα αρχίσουν.....
 β. σ' ευχαριστώ →
 γ. μου 'λειψες →
 δ. τ' αυγά →
 ε. γι' αυτό →
 στ. σου 'στειλα →
 ζ. απ' το σπίτι →
 η. μ' έναν →

3.8 Να βάλεις τόνο (') και διαλυτικά (¨) στις λέξεις των παρακάτω προτάσεων όπου χρειάζεται.

- α. Η Χαιδω ταιζει το μωρο.
 β. Ο παππους ονομασε «Σαιτα» το αγαπημενο του καικι.
 γ. Τα παιδακια ειδαν απο κοντα τρεις μαιμουδες και ενα γαιδαρο.
 δ. Η Αγλαια θα ντυθει νεραιδα.
 ε. Ηπια τσαι και μου προκαλεσε αυπνια.
 στ. Ο ελληνοιταλικος πολεμος ξεκινησε στις 28 Οκτωβριου.
 ζ. Η Ευη εχει γενεθλια στις 13 Μαιου.
 η. Αγορασα αυτο το ρολοι απο την Πτολεμαιδα.

3.9 Να βάλεις τόνο (') και διαλυτικά (¨) στις παρακάτω λέξεις όπου χρειάζεται.

κοροιδευω	Ταυγετος	γαιτανακι
κοροιδο	σαινι	πρωι
πλαι	Καιρο	πρωινος
πλαινος	ζειμπεκικο	χαιδεμενος
λαικη	σοι	ευρωπαικος
αυπνος	Μαιος	προιοντα
καιμακι	Μαιου	αταιστος

3.10 Να τονίσεις τις παρακάτω λέξεις, προσέχοντας πού πρέπει να βάλεις δύο τόνους.

τα τετραδια μου
το μολυβι σου
η οικογενεια μας
ο ξαδερφος της
η βαλιτσα μου
τα γενεθλια του
το αυτοκινητο τους
η βιβλιοθηκη σας
τα εισιτηρια μας

διαβασε το
φωναξε τους
λυπησου μας
προσεχε τον
βοηθησε τη
καθαριστε τα
ανεβασε το
χαρισε μου
ακουστε με

3.11 Να ξαναγράψεις τις παρακάτω λέξεις βάζοντας ενωτικό (-), όπως στα παραδείγματα.

 α Άγιος Βασίλης →Αϊ-Βασίλης.....

Άγιος Νικόλας →

Άγιος Δημήτρης →

Άγιος Γιώργης →

Άγιος Γιάννης →

 β γέρος Μιχάλης →γερο-Μιχάλης.....

γέρος Μηνάς →

γέρος Μάρκος →

γέρος Δήμος →

γέρος Σωτήρης →

 γ κυρία Νίτσα →κυρα-Νίτσα.....

κυρία Καίτη →

κυρία Μάρω →

κυρία Σοφία →

κυρία Φανή →

 δ μπάριμπα Στέλιος →μπαριμπα-Στέλιος.....

μπάριμπα Ντίνος →

μπάριμπα Γιώργος →

μπάριμπα Στάθης →

μπάριμπα Σπύρος →

 ε παπάς Χρήστος →παπα-Χρήστος.....

παπάς Φώτης →

παπάς Λάμπρος →

παπάς Θόδωρος →

παπάς Γιώργης →